

A környezet megismeréséről

*Egy tanítónőből lett óvónő gondolatai
a környezet megismerésére nevelésről
az átdolgozott Óvodai Nevelési Program szellemében*

HATVANI JÓZSEFNÉ

*„Napjainkban korszerűen dolgozni,
korszerű módszereket használni
csak folyamatos önképzés mellett lehet.” (1)*

Az intenzív továbbképzés elvégzésére, szakmai tudásom minél magasabb szintre emelésének szándéka vezetett. Annál is inkább szükségem van a tanulásra, mivel korábban 7 évig tanítónőként dolgoztam, illetve saját gyerekeim nevelésével is 7 évet töltöttem otthon. Így mindössze 4 éve dolgozom óvónőként.

Ennek hasonló korú pályatársaimmal szemben lehetnek hátrányai, de feltétlen előnynek tartom azt, hogy a '89-es átdolgozott Program akkor került bevezetésre és kipróbálásra az óvodákban, amikor még nem rögződött bennem túl mélyen a '71-es Program szelleme. Hisz a „kisiskolás” módszereket mind előző szakmám, mind a '71-es Program sugallta.

Nyitottnak érzem magam az új befogadására, azaz „megcsapott” az új Program szele.

Célom, hogy korszerű szakmai ismeretekkel, pedagógiai, módszertani kultúrával rendelkező óvónővé váljak.

Témaválasztásom indoklását az ONP így fogalmazza meg: „A környezettel való ismerkedés, az óvodai nevelés egészében érvényesülő folyamat. Átala a gyerekek az őket közvetlenül körülvevő és a tágabb természeti, társadalmi környezetről olyan tapasztalatokat szereznek, amelyek az életkoruknak megfelelő biztonságos eligazodáshoz, tájékozódáshoz nélkülözhetetlenek.” (2)

Az 1987-es kazincbarcikai Környezetvédelem a közoktatásban témájú országos pedagógiai tanácskozás óvodai szekciója összegezte az óvodai környezeti nevelés addigi eredményeit, feltárta a hiányosságokat és a munkát hátráltató okokat. Megfogalmazta a környezeti nevelés célját és feladatát. (Állásfoglalás a környezeti nevelés fejlesztésének a közoktatást érintő feladatairól. OKTH, 1987.) Az akkor rögzítettek még ma is korszerűek, összhangban vannak a beköszöntőben már említett követelményrendszerrel (*Iskolakultúra*, 1993. 2. sz. 89–93.p.) valamint a MKM és KTM közötti megállapodásnak az óvodai környezeti neveléssel foglalkozó részével.

A kazincbarcikai konferencia résztvevői szerint a felsőfokú óvónőképző intézményekben 1986 előtt oklevelet szerettek nem kaptak kielégítő elméleti felkészítést a környezeti-környezetvédelmi nevelő-oktató munkára. Ezt az alapképzésbeli hiányosságot is pótolják az óvodapedagógusképző főiskolákon az 1985–86-os tanévtől folyó intenzív, diplomamegújító továbbképzések, amelyeket a művelődési tárca támogat anyagilag.

A Budapesti Tanítóképző Főiskola intenzív továbbképzéseibe bekapcsolódó óvónőknek a jelzett témában való felkészítéseibe bekapcsolódó óvónőknek a jelzett témában való felkészítése a természetismeret stúdium keretében történik. Annak célja az óvodapedagógusok környezeti kultúrájának, környezetbarát magatartásának fejlesztése, természetszerető, a természet törvényszerűségeit, a környezetismeret foglalkozások színhelyeinek, a különböző növénytársulásoknak (erdők, mezők, vizek, vízpartok) az élőlényeit felismerő, a természettudományos megismerő, ismeretszerző módszereket (megfigyelés, leírás, összehasonlítás, „kísérlet” stb.) a gyerekekkel tudatosan gyakoroltató, helyes környezetvédelmi szemlélettel rendelkező pedagógussá válásuk segítése. Cél a különböző

A környezet megismerésére nevelés szoros kapcsolatban áll más nevelési területekkel, hisz ha az egész napos tevékenységek folyamatában értelmezzük, nem pusztán egy foglalkozási ágra gondolunk.

Ez az a folyamat, amelybe beépíthető a másik hat nevelési terület. Szervesen kapcsolható a gyerekek alapvető tevékenységéhez, a játékhoz.

Tartalmában és feladataiban konkrét összefüggést mutat a közösségi neveléssel (pl. a társadalmi környezetbe való beilleszkedés, a szociális tanulás területén stb.), a vizuális neveléssel (pl. a környezet esztétikai hatása, ábrázolásban való megjelenítése, formák, színek stb.), a zenei neveléssel (népszokások, zenei hagyományok stb.), a matematikai neveléssel (pl. a környezet tárgyainak tulajdonsága, hosszúság, kiterjedés, számosság, irányok stb.).

S mindez nem nélkülözi az anyanyelv használatát, hisz az anyanyelv közvetítő az emberi kapcsolatokban. Beszédkészséget fejleszt, szóincset gyarapít, miközben a természeti, a társadalmi környezettel ismerkedünk. Még a testnevelés is szolgálhatja a környezet megismerésére nevelést, pl. amikor a testrészek megnevezését, funkciójukat fogalmazzuk meg.

A környezetvédelmi alapok nyújtására a környezetbarát szemlélet alakítására az ONP-n (1989) kívül, a „Környezetvédelem a közoktatásban” c. 1987-es kazincbarcikai konferencia állásfoglalása, „A környezet és természetvédelmi nevelés tartalmi alapjai és pedagógiai módszerei” c. könyv (OPI, 1983), és a Környezeti nevelés az Óvodában (KVM-MM 1990) c. dokumentum egyértelmű felhívást tartalmaz.

Olyan nemzedéket kell nevelnünk, amelynek a környezet védelme életmód, s ennek alapjait az óvoda alakíthatja, fontosságát jelezheti a szülői ház felé.

„Alapvető célunk itt olyan szokások kialakítása, amelyek az élő és élettelen környezet megőrzésére, óvására irányulnak (a növények és állatok védelme, kulturált környezet igénylése stb.). Mindezekhez a megismerés és a megszerettetés útján juttathatjuk el a gyerekeket.” (3)

Dolgozatomban azt mutatom be, hogy milyen lehetőséget kínál munkahelyem környéke a gyerekek természetvédelmi, környezetvédelmi szemléletének alakítására az új módszerek alkalmazásával.

Vizsgálom, milyen lehetőséget kínál az átdolgozott Óvodai Nevelési Program (ÓNP) a megújulásra. A '71-es és a '89-es Programot összevetem a legsarkalatosabb pontok kiemelésével.

nevelési területek összekapcsolásában rejlő lehetőségek feltárása is a környezeti nevelés színvonalának emelése érdekében.

A továbbképzés résztvevőinek egy része a környezeti nevelőmunka gyakorlatát bemutató záródolgozatot készít. Az Iskolakultúra e különszámában megjelenő tanulmányok, tanulmányrészletek ezek közül valók. Értékük abban van, hogy íróik felismerték munkahelyük szűkebb és tágabb környezetének természeti és társadalmi adottságait (Budapest XI. és XXI. kerülete, valamint Bodajk). A kínáló lehetőségeket kiaknázva végezték színvonalas környezeti nevelő-oktató munkájukat. Eredményesen formálták a gyerekek ökológiai szemléletét, sokat tettek „... természet-, embertiszteelő szokásrendszerük kialakítása, ... esztétikai, érzelmi, erkölcsi megalapozása ..” (Iskolakultúra, 1993. 2. sz. 90.p.) érdekében.

E tanulmányok például szolgálnak arra, hogy mit jelent a gyakorlatban a helyi adottságok felhasználásának elve, hogyan kell helyesen értelmezni a pedagógusok „módszertani szabadságát.”

A második tanulmány Gecse Gáborné záródolgozatának továbbfejlesztett változata. Az előszóban említett környezet- és természetvédelmi oktatóközpontok egyikének, a csepeli (XXI. kerület) a „Füsti fecskék”-nek modellértékű munkáját mutatja be.

A tanulmányok után következő Irodalmi ajánlás a természetismeret-környezetismeret vonatkozású önképzéshez kíván segítséget adni.

Közljük az óvodai (illetve azt is vállaló) környezet- és természetvédelmi oktatóközpontok címjegyzékét is. Elsősorban ezek a kipróbálói, fejlesztői az új környezet- és természetvédelmi nevelési-oktató formáknak, bázisai e nevelési terület módszertani továbbképzéseinek.

Azokat a változásokat emelem ki, amelyeket egyéniségemhez közelállónak érzek, amelyeknek elfogadását és gyakorlati megvalósítását a jövőben magam elé tűzöm.

Az új szemlélet megjelenését a következő területeken látom:

- a) a család és az óvoda újszerű kapcsolata,
- b) a játék,
- c) a közösségi nevelés, ezen belül az egyéni bánásmód,
- d) a tanulási folyamat tágabb értelmezése (a kötetlenség, a folyamatosság).

A főbb nevelési területeken belül vizsgálom a környezet megismerésére nevelés lehetőségeit. A család és az óvoda kapcsolatában a változást az „együttnevelés” elvi megfogalmazása jelenti. Szemléletbeli változást tükröz az „egyenrangú, nevelőtársi viszony” kialakításának megjelenése, amely a kölcsönös bizalomra, a segítségnyújtásra épül. Ez mindkét fél részéről nagyfokú alkalmazkodást kíván. Más intézményekkel szemben (pl. iskola) a család kapcsolata az *óvodával* a legkedvezőbb, ennél fogva az óvoda szerepe egyedülálló.

Az interperszonális kapcsolatokban a hatékony légkört az óvodának kell kialakítania, ez feltétele a két fél szimmetrikus viszonyának.

„A pedagógus-szülő kapcsolatban elismerjük a szülők nevelésbeni illetékességét, jogosultságát..., hogy öntudatosan legyenek képesek szülői szerepükben eljárni.” (4)

A partneri kapcsolat alapja az egymástól való kölcsönös tanulás, a közös erőfeszítés.

Ezzel szemben a múlt gyakorlata az volt, hogy mi pedagógusok, a nevelés szakemberei, felhalmozott tudásunkból juttattunk a szülőnek, s ennél fogva igyekeztünk oktatni a szülőket, mi mondtuk meg, hogy mit kell tenniük gyerekeikkel. Hosszú időre kikerült a család kezéből a gyerek nevelése, s indokolatlanul nagy arányban az intézményekre hárult. Sok tekintetben módszereink, a szülőkkel való bánásmódunk azt sugallta, hogy a szakmai tudás egyedüli birtokosai, a nevelési intézmény képviselői „hatóság” vagyunk. Ez a szülőknek alárendelt viszonyt jelentett.

A '89-es Program tehát jelentős szemléletváltozást jelent a család és az óvoda kapcsolatában. Az új magatartás elsajátítása átgondolt önnevelést igényel az óvónőtől.

A gyereket a családban rengeteg új benyomás éri mind a társadalmi, mind a természeti környezetből. Születése pillanatától beilleszkedik a társadalmi környezetébe, társas viselkedést tanul, ismerkedik az őt körülvevő tárgyi környezettel. Folyamatokat, jelenségeket tapasztal tevékenykedése, játéka során. Ezek a spontán szerzett tapasztalatok a környezetmegismerés anyagát gazdagítják, az óvodai életben építhetünk rájuk.

A gyerekekkel való beszélgetésekkor alkalom nyílik a családi életből hozott élmények, tapasztalatok megismerésére, a hiányos vagy pontatlan megfigyelések kiegészítésére, javítására. Tehát nem mindegy, mit hoz otthonról a gyerek. Attól függetlenül, hogy napja jelentős hányadát az óvodai közösségben tölti, a családi történések meghatározzák egyénisége alakulását. Az egészséges személyiségfejlődés alapjait a család adhatja, amelyre az óvónő támaszkodhat.

A családi események, kirándulások stb. beszélgetéseink alapja lehet. Javaslatot tehetünk a szülőknek a környezeti neveléshez könyvek vásárlására, Tv-filmek, sorozatok megtekintésére, mozilátogatásra, múzeumi sétákra.

Más intézmények rendezvényeinek megtekintésére szórólapokkal és saját faliújságunkkal hívhatjuk fel figyelmüket, pl. TIT-rendezvények, állatkiállítások, vásárok, a Föld napja, Madarak és fák napja stb.

Ha a szülőkre építünk rendezvényeink szervezésénél, lebonyolításánál (zsibvásár, farsang, karácsony), ha bevonjuk őket az óvoda körül adódó munkákba (kertrendezés, homokásás, játékjavítás, eszköz-, ajándékkészítés), ezzel is a környezet megismerését szolgáljuk.

Fontos, hogy az otthoni együtt tevékenykedés értékét megérezzessük a családdal (sü-

tés, főzés, bevásárlás, takarítás stb.), mert így olyan ismereteket, magatartásformákat sajátíthatnak el a gyerekek, amelyek óvodai játékukban később megjelenhetnek, vagy az általunk szervezett foglalkozásokba beépülhetnek. Saját munkám leírásakor példákat hozok próbálkozásaimra a szülőkkel való kapcsolat új lehetőségeinek feltárására a környezet megismerésére neveléshez.

A játék helye és szerepe is megváltozott az átdolgozott Programban a '71-eshez képest. „A játék az óvodáskorú gyerek alapvető tevékenysége”. (5) Ezzel a megfogalmazással a gyerek életkori sajátosságának tekinthetjük végre a játékot, amelynek alá van rendelve a többi tevékenységfajta.

A játék a tere a tanulásnak, a munkának, a képességek fejlesztésének, „...így a személyiségfejlesztés alapvető eszközévé válhat.” (6)

Nem kell tehát megszakítanunk a játékot, hogy oktassunk, hisz a játék maga a tanulás (a környezet megismerése), ha jól élünk a játék adta lehetőségekkel.

Ha helyesen értelmezzük az óvónő szerepét a játékban, feladata az lesz, hogy a gyerekek játékötleteire, érdeklődésére építve teremtsen meg a gyerek által választott játékhoz a helyet, az időt, az eszközt. S ebben lássa meg a fejlesztés lehetőségeit. Az indokolatlan beavatkozástól tartózkodni kell, hogy a gyerek önállóságát ne veszélyeztessük. Korcsoportonként, egyénenként, játékfajtánként kell megválasztani az óvónő jelenlétét a játékban a gyerekek között. *De pontosan látni kell, hogy az adott játékban milyen képességek fejleszthetők.*

Előzőleg (a '71-es Program) úgy gondoltuk, hogy nekünk kell megtanítani a gyereket játszani. Ezáltal nyilvánvalóan a felnőtt gondolkodást, a felnőtt életet kényszerítettük a gyerekekre akkor is, ha nem ez volt a szándékunk. Ezt szolgálták a didaktikus játékok is. A játékot tudatosan használtuk és sajátosan irányítottuk a célirányos fejlesztés érdekében.

Most (1989) a játék örömforrás. Arra szolgál, hogy a gyerek jól érezze magát az óvodában, pozitív érzelmek kísérik tevékenységét. Így lesz talaja a játék a személyiség sokoldalú fejlesztésének.

A játék a tanulási folyamat része, magába foglalja a környezet megismerésére nevelés ezernyi lehetőségét.

Nézzünk néhány példát a teljesség igénye nélkül arra, hogyan szolgálja a játék a környezet megismerésére nevelést: Ha lejtőről labdát gurít a gyerek, újra meg újra megfigyelve a mozgást, s labda gömb tulajdonságát tapasztalja meg (gyakorló játék, a tárgyi környezet megismerése).

Amikor halandzsa beszéddel ismételt hangokat, szótagokat, megpróbálhatjuk madárhangok utánzására irányítani figyelmét (csip-csip, kelep-kelep, kakukk-kakukk). Számtalanszor bújnak játék közben különféle állatok „bőrébe” a gyerekek, ilyenkor az óvónő szituációérzékenységén múlik, mennyire tudja a pillanatnyi helyzetet kihasználni az adott témakörben, az ismeretek (állatok viselkedése, szokások) gyarapítására. Természeti jelenségeket utánozhatunk (növény növekedése, elhervadása, kiscsibe kikelése a tojásból). Növényekhez, állatokhoz, természethez fűződő ritmusos mondókák, versek mondogatásával mozgást utánozhatunk (pl. fújja a szél a fákat..., ugráljunk mint a verebek..., csipp-csepp, egy csepp, öt csepp meg tíz... stb.).

Mozgást gyakorló játék a fa és a cserje megtanítására, ha olyan utasítást adunk, hogy fűszálak hullámvonalakban az orgonabokrok között, vagy a hársfáig.

Ha vadgesztenyét, diót, falevelet gyűjtöget a gyerek, a természeti környezettel ismerkedik. Ezekkel játszik boltost, főzőcskét, s ekkor a társadalmi környezetéből vett viselkedésmintákat utánozza. Ha a barkácsoláshoz felhasználjuk a gyűjtött terméseket, magvakat, akkor erdőt, játszótérket, állatkertet alakíthatunk ki. Ezekben a játékokban ott rejlik a környezet megismerésére, megszerettetésére nevelés ezernyi lehetősége.

Minden évszakban az adott témához kereshetünk tematikus játékokat. (Erdészjáték,

gyógyteafőzés, palántázás, születésnap, sáttortábor stb.). Ilyenkor a természeti, társadalmi környezetből szerzett információkat alkalmazza a gyerek. Játékában a felnőttvilágból szerzett tapasztalatok, magatartásmódok jelennek meg. Ilyenek a szerepjátékok, amikor az orvos, a postás, a benzinkutas, az állatidomár szerepét vállalja fel.

A bábót eredményesen alkalmazhatjuk, többek között a környezetvédelemmel kapcsolatos szokások kialakítására, érdeklődés felkeltésére, vagy ismeret átadására. Ha kiválasztunk egy állandó báb szereplőt csoportunkban, „ő” lehet aki észreveszi, hogy ki nem törölte le a cipőjét, megdicséri azt, aki a ruháját, eszközeit, vagy a leesett papírzsebkendőt a megfelelő helyre teszi. Étkezésnél, fürdőszoba-használtnál helyes szokások alkalmazására hívhatja fel a gyerek figyelmét. Egy-egy bábjelenet segítségül szolgálhat környezetvédelmi téma feldolgozásánál is. Például erdei kiránduláson, sétákon halkán lépkedjenek a figurák, nehogy elriasszák az állatokat. A báb lehet az, aki a gyerek kíváncsiságára építve rátalál olyan növényekre, rovarokra, amelyekkel a gyerekek eddig még nem találkoztak. Ha magunk készítünk bábót, *sokféle anyagot, eljárást, eszközt* alkalmazunk, s ez mind a környezetben való eligazodásukat szolgálja.

Az állat vagy növény dominó (szabályjáték) azonosítást, megkülönböztetést és szabálytudatot kíván a gyerektől. Új szempontok szerint is játszhatunk az állatos, növényes képekkel. Például: hol él, milyen a színe, hány lába van, mi fedi testét? stb. Kakukktójas játékkal is próbálkozhatunk az így kiválasztott képekkel: pl. fehér gólya, széncinege (nem vonuló madár), molnárfecske, vagy tulipán (nem gyógynövény), hársfavirág, kamilla. A szabályjátékokban komoly viselkedési, erkölcsi normáknak kell megfelelnie, ez a fejlettség bizonyos fokát jelenti. A találókérdések is jó játéklehetőségek, mert a természeti környezetre vonatkozó ismereteket feltételezik. Például a *Játékos Beszéd-Nevelés* c. könyv 114. oldalán is található ilyenek.

Külön fejezet szól a közösségi nevelésen belül az egyéni bánásmódról. Ez a fejezet a közösségi nevelés prioritása helyett a személyiséget, az individuumot, az egyes gyerek nevelését, fejlesztését helyezi a középpontba. (7)

Azt a szemléletet erősíti bennem, hogy minden gyerek a rá jellemző vonásokkal válhat a közösség tagjává. Az új Program vezérelve a differenciált nevelés, előtérbe került az individuálpedagógia. Szemben a '71-essel, amiben az egyén a közösségi érdekeknek, közösségi céloknak volt alárendelve. Kötött időpontokban történő cselekvéseket, meghatározott időbeosztású napirendet írt elő a Program.

Most az óvónői önállóságot erősíti bennünk a napirend megválaszthatósága. Ez is az egyén előtérbe kerülését szolgálja. Rugalmasan kezelhetjük napirendünket, hogy a gyerekek személyiségfejlődését szolgáló események beilleszthetők legyenek. A folyamatoságot is többféleképpen alkalmazhatjuk. Vonatkozhat az étkezésre, a délelőtti időszakra, vagy egy-egy foglalkozás elkezdésére, befejezésére, vagy akár az óvodában eltöltött idő egészére is. Ha jól élünk a lehetőséggel, a derűs légkörhöz a tevékenykedésre serkentéshez, a gyerek ötleteinek megvalósításához jelentős mértékben hozzájárulhat a jól megválasztott napirend. Az óvónő helye, szerepe a közösségen belül szintén módosul.

A kötetlenség fogalma és az egyéni bánásmód is a tanulás gondolköréhez kapcsolódik. Ez a továbbfejlesztés fő iránya a '89-es Programban. A kötetlenség lehetőséget kínál a variábilisabb tevékenységrendszer kialakítására, egy átgondoltabb, pozitívabb felnőtt-gyerek kapcsolatra, az egyén előtérbe kerülésére.

A kötöttség oldására utal az az új megfogalmazás, hogy nem az általános követelményszintet határozza meg elérendő célul ('71), hanem a fejlődés jellemzőit vázolja fel ('89).

A környezet megismerésére nevelés szempontjából mindezek azért jelentősek, mert lehetőség nyílik arra, hogy a gyerekek egyéni érdeklődését igyekezzünk maximálisan kiszolgálni. Ezt tekintjük fő feladatunknak. Ha a gyerekek jól érzik magukat az oldott légkörű, kiscsoportos tevékenykedésben, nagyobb az esély a jó közösség kialakítására.

Természetesnek fogadhatjuk el, hogy lesznek akik hosszú hónapokig az állatok életéről érdeklődnek, lesznek akiket egyes foglalkozások érdekelnek majd sokáig, ez jelenik meg játékukban. Ha ezt megértjük, s nem törekszünk *mindenáron* az általunk fontosnak tartott ismereteket a gyerekeknek átadni, jól teljesítjük feladatunkat. De ez a fajta foglalkozás-mód nagyobb figyelmet igényel az óvónőtől, mert minden gyerek egyéni érdeklődését, fejlettségét kell nyomon követni folyamatosan. Nem kell azt hinnünk, hogy ha egy gyerek az általunk fontosnak tartott foglalkozásokról hiányzik, maradandó hézagok keletkeznek tudásában. Ha pl. egy gyerek hosszabb ideig otthon, vagy esetleg kórházban van, akkor is sok új információt gyűjthet, amelyek jól szolgájják szociális érését. Ha elég ügyesek vagyunk, felhasználhatjuk ezeket az újonnan szerzett ismereteket a csoportunk számára, a környezet megismerésére neveléshez.

Az előbbi gondolat már átvezet a *tanulás* témaköréhez. Az új értelmezés szerint „...a tanulás az értelmi képességek fejlődésén-fejlesztésén túl a *motívumok és magatartás-módok tanulását* foglalja magában.” (8)

A tanulást a '71-es Program inkább a foglalkozási ágakra értette. Mind céljában, mind módszereiben oktatáscentrikus volt. Sokkal inkább a felnőtt által meghatározott ismeretek elsajátítását tűzte ki célul, erre irányultak a kötött számú és formájú (legtöbbször frontális) foglalkozások is.

A '89-es Programban kibővül a tanulás értelmezése. Most tanulásnak tekinthetjük a gyerekek spontán tapasztalatszerzését, amely a gyerek belső indítékaiból fakad. Tehát „...tágabb teret enged a spontán folyamatokra épülő tanulásnak, miközben a szervezett tanulást is a gyerekek egyéni és életkori jellegzetességeivel összhangban alkalmazza.” (9)

Ha nem oktatjuk gyerekeinket, megszabadulunk a külső kényszerítő erőtől, a fejlődés siettetésétől. Az egyéni különbségeket természetesnek fogadhatjuk el. A gyerekek fejlődését 3–7 éves korig terjedő időintervallumban tekinthetjük, s nem életkoruk vagy korcsoportjuk szabja meg milyen követelményszintet kell elérniük.

A kötetlenség a tanulás folyamatában is megjelenik úgy, hogy az óvónő döntésétől függ, hogy a 4–7 évesek számára az ábrázoló-, zenei-, matematikai, környezetismereti foglalkozásokat kötött vagy kötetlen formában szervezi.

Végre választhatunk, dönthetünk figyelembe véve adottságainkat, lehetőségeinket!

Hogy a kötetlenség alkalmazása, az óvónő szituációérzékenysége, a rugalmas napi-rend milyen érték lehet, álljon itt erre egyetlen példa.

Éppen kötött formájú ének foglalkozásra készültünk, amikor az egyik kislány észrevette, hogy egy asztal fölött pók ereszkedik lefelé a mennyezetről. A hirtelen felkiáltásra odasereglettek a gyerekek. Hosszú percekig figyeltük a pók tevékenységét. Láttuk hogyan ereszti a fonalat szövőmirigyéből, hogyan igazgatja, fonja szövőkarmaival. Egészen közletről számlálhattuk meg 4 pár lábát. Láttuk, hogy testét apró „szőrszálak” borítják. A gyerekek belefeledkeztek a látványba, *rácsodálóztak a világra egy piciny részletére*. En pedig elmesélhettem, hogyan lesik, vadásszák zsákmányukat, hogy milyen sokféle alakú hálót készítenek a pókok. Pillanatok alatt előkerestem azokat a könyveket, amelyekben indezt megnézhattuk. Aztán elkészültek a rajzok pókunkról. Napokig lekötött még néhány gyermeket ez a téma, behozták a Búvár zsebkönyv sorozat pókokról szóló kötetét és beszéltünk, beszéltünk erről a *spontán élményről*. Kerestük a pókokat az udvaron is a bokrok között. A véletlen szituáció adta a természetes környezetben való megfigyelést. Ez olyan érték lehet, ha élünk vele, hogy nem vetekedhet az általam előre megtervezett foglalkozással az adott pillanatban.

A jelenlegi Program tehát a „kell” helyett lehetőségeket kínál, útmutatásokat, módszereket, eljárásokat, szempontokat ajánl. Ezáltal átadja a döntés lehetőségét nekünk, nem merevít sémákba. Nem köti meg egyéniségünket, s a gyerekekét sem.

A vizsgálódásom során alkalmazott módszerek

- Saját munkám leírása közben utalok az olvasmányaimból szerzett tapasztalatokra (*dokumentum vizsgálat*).
- Éltem a *megfigyelés* módszerével is. Más óvodákban végzett hospitálásom tapasztalatait is megfogalmazom.

Hipotézisem

A '71-es Program szellemét tehát – az előzőekben kifejtett pontokban – túl kell lépni. Ebből következően:

1. A *tervező munkát* új szempontok szerint, új formát keresve, új módon kell végezni. A terv használatát is újszerűen kell értelmezni. Mindez újfajta naplóvezetést igényel, s az utólagos dokumentálásnak megnő a jelentősége.
2. Munkánk során szükséges a *tanulás, tanítás folyamatát tágabban értelmezni*, s ebben a folyamatban tekinteni a környezet megismerésére nevelés lehetőségeit. A játék, a családdal való széles körű kapcsolattartás, az egyéni bánásmód, a folyamatos napirend, a gyerekek számára kötetlen formájú foglalkozások mind a környezet megismerésére nevelést szolgálják.

Saját óvodámban végzett munkám a hipotézis tükrében

A XI. kerületben, Kelenföldön, kertvárosi részben élünk, amelyet nagyméretű szalagházas lakótelepek vesznek körül. Az óvoda hatcsoportos intézmény, tágas udvarral, virágoskerttel, gyümölcsfákkal.

A 7-es autóbusz mint fő közlekedési eszközünk, változatos helyszínekre teszi lehetővé az eljutást, pl. autóbusz-végállomás, vásárló központ, játszótér, Tétényi úti Kórház és Rendelőintézet, Feneketlen-tó, Gellérthegy. Az 1-es busszal alkalmanként tovább megrészkedhetünk a Nemzeti Múzeumba, a Mezőgazdasági Múzeumba, az Állatkertbe. Szervezünk távolabbi kirándulásokat is: pl. Kamaraerdő, Normafa, Vadaspark.

Az éves terv elkészítésekor ezekre a helyszínekre, s az általunk biztosított természeti, társadalmi környezetre vonatkozóan gondolom át a környezet megismerésére nevelés lehetőségeit nagycsoportunkban.

Tervezésnél az alábbi szempontokat tartom szükségesnek figyelembe venni.

- Milyen meglévő ismeretekkel rendelkezik a csoportom. A gyerekek életkoránál, lakóhelyénél, családi háttérével fogva mely ismeretekre építhetek.
- Hol, hogyan tudom biztosítani, hogy amivel meg akarom ismertetni, azzal a *természetes környezetében* találkozzon a gyerek. Azt a virágot, gyümölcsöt, foglalkozást vagy jelenséget kell kiválasztanom, amely a környezetünkben adott, hogy közvetlenül meg tapasztalható legyen.
- Tudnom kell milyen képességet fejleszthetek az adott témakörben (megfigyelés, emlékezet, képzelet, logikai gondolkodás stb.).
- Az óvodában az ismeretek többsége lineárisan bővül és koncentrikusan mélyül (szűkebből tágabb környezet felé).
- Terveznem kell, hogy én mindezeket figyelembe véve mit akarok elsajátíttatni most (konkrét témajavaslat).
- Látnom kell az egyes foglalkozási ágak közötti összefüggést.

Tudatában kellennem annak is, hogy a környezet megismerésére nevelés, folyamat jellegénél fogva, nem korlátozódik egy-egy foglalkozásra. A hagyományos értelemben vett foglalkozást esetleg a megszerzett tapasztalatok rendezésére, rendszerezésére kell használnom.

Évszakokra szóló tematikus tervemet folyamatosan töltöm meg témajavaslatokkal aszerint, hogy természeti, társadalmi környezetünk milyen témakörök, „anyagok” feldolgozását teszik lehetővé. Tehát a témajavaslatok közé bekeverülnek az állandó helyszínek által biztosítottak (birsalma szüret az óvoda udvarán, dióverés, séta a Kelenföldi Pályaudvaron, a Feneketlen-tó környékén, Tűzoltóságon, Keltetőben stb.), és az alkalmasszerűen adódó lehetőségek (útépítés az óvoda utcájában, faültetés a környéken, vagy festés, tapétázás óvodánkban stb.). A tavalyi évtől a környezet és természetvédelmi témák tervezésére körültekintőbben figyelek. (A víz, a levegő szennyezettsége, zajártalom stb.).

Rugalmasan kezelem a tervet. A témajavaslatokat *választhatónak* tekintem. Így élhetek a spontán ötletekkel, építhetek szituáció-érzékenységre, figyelembe vehetem a gyerekek kívánságait, a körülöttünk zajló eseményeket. Például ha az általam elgondoltnál hosszabb ideig kívánnak játszani egy-egy kedves témában, lehetőségem van ennek teret adni, s ebben megtalálni a fejlesztés lehetőségeit.

A terv elkészítésekor mindig az élménynyújtásból és az alkalmazandó természettudományos megismerési módszer (megfigyelés, leírás, összehasonlítás, „kísérlet”) megválasztásából indulok ki. A tapasztalatszerzést segítő helyszínt kell megtalálni a természetes környezetben. A gyerekek saját tapasztalatgyűjtésére kell készítenem a témajavaslatokat.

A terv komplexitást tükröz. A természeti és a társadalmi témakörök nem választhatók szét. Egy nap folyamán nem foglalkozhatok kizárólag az időjárás elemeinek megfigyelésével anélkül, hogy ne érinteném a változás emberre, növényre, állatra való hatását. Az évszakonként visszatérő, azonos helyszínre tett séták a környezet megismerrésére nevelés folyamat-jellegét is mutatják.

Az adott témához irodalmi anyagot, lapozgatni való könyveket gyűjtök össze. Feljegyzem, mely mondókákban, találós kérdésekben bukkannak fel olyan szóképek, szófordulatok, amelyek a választott környezeti témában a szókincs fejlesztését szolgálhatják (pl. Tűzoltóság – Tesz-vesz város). Ha visszajelzést szeretnék kapni egy-egy témából, azt a vizuális nevelésnél jelölöm.

Jelzem milyen népi játékokat, énekeket tudok kapcsolni a soron lévő témmához (pl. piaci sétához: „Én elmentem a vásárba...”). A matematika rubrikában is jelölöm a fellelhető kapcsolatot (pl. hópihe – szimmetria).

A „játék” rovatba tematikus és szimulációs játékötleteimet, barkácsolási elképzeléseimet gyűjtöm. Menet közben a gyerekek spontán játékötleteit, és barkácsolási elgondolásait is jegyzem. Például a közlekedés témakörnél folyamatosan a gyerekek érdeklődése szerint bővítettük terepasztalunkat vízi, légi területtel.

Ha a munkára nevelésre látok alkalmat, azt is bejegyzem (pl. hóeltakarítás, cipőtisztítás, állatgondozás; a festők levonulása után a játékok, eszközök lemosása, rendezése).

A gondozás rovatba csak az adott időszakra kiemelten érvényes feladatokat jegyzem, mert év elején készítettem egy átfogó tervet, amely tartalmazza a csoportra érvényes szokás-, szabályrendet.

Tervemnek van „képességfejlesztés” és „egyéni bánásmód” része is. A képességfejlesztés címszó alá néhány szóval bejegyzem a téma által nyújtott fejlesztési lehetőségeket. Ha pl. az útépítés folyamatos látogatása a téma, a képességfejlesztéshez a megfigyelőképesség, az emlékezet, az analízis szavak kerülnek. Ez természetesen a többi foglalkozási ágra vonatkozóan is jól használható. Az egyéni bánásmódnál a gyerekek nevének jelölésével kerül bejegyzés a fejlesztendő terület mellé. Ezt a rovatot szükség

szerint folyamatosan, illetve legalább kéthavonta áttekintem. Ez a bejegyzés arra szolgál, hogy pontos képet alkossak csoportom minden tagjáról. Áttekinthető, kiderül belőle, vajon tudok-e mindenkiről eleget? Kitűnik, ki az, akit bizonyos szempontból nem eléggé figyeltem meg.

A naplóm folyamatos megfigyelési fejezetéből képet kapok a gyerekek képességeinek fejlettségi szintjéről, erkölcsi, akarati tulajdonságaikról, személyiségükről. A naplóban tudatosan kell felidézni a megfigyelteket. Nem az eseményeket írom le, hanem a tevékenységek tükrében, a gyerek személyiségének megismerésére vonatkozó feljegyzéseket kell készítenem. Így tudom az egyéni bánásmódot tervezni.

Úgy alkalmazom a tervet, hogy hét végén, igazodva az előzőekben történetekhez, kiválasztom a témajavaslatok közül azt, amivel a következő héten szeretnék foglalkozni. Ehhez egy különálló lapra gyűjtöm az ötleteimet, javaslataimat a többi foglalkozási ághoz is. Egész héten folyamatosan, rugalmasan törekszem a megvalósítására. S a hét végén *utólag* azt jegyzem a naplóba, amit megvalósítottam.

A rugalmas megvalósítás, az utólagos dokumentálás lehetővé teszi a spontán ötletek beépítését a heti munkába. Hisz hányszor megtörténik, hogy menet közben a gyerekektől vagy a kollégáktól jobb ötletet kapunk az eredetileg elképzeltnél. Így viszont a naplóba az kerül, *amit valóban elvégeztünk*.

Úgy érzem, a témajavaslatok többsége azt mutatja, hogy a hagyományos, oktatáscentrikus, frontális foglalkozásoktól eltérően, maga a téma, a szervezés épít a gyerekek tevékenységvágyára. Mivel témajavaslataimat a valós természeti, társadalmi környezetre tervezem, már maga a témaválasztás, a szervezés is motiváló erejű, a gyerekek életkori sajátosságaihoz közel áll. A mellékelt táblázat a téli időszakot tekinti át. (Lásd *Melléklet*)

A Freinet pedagógiával való ismerkedésem döbbsített rá a természetes környezetre való tervezés jelentőségére. Ha erre, és a gyerekek tevékenykedési vágyára építve keresünk témajavaslatokat, biztosak lehetünk abban, hogy gyerekeink olyan ismeretanyagot sajátíthatnak el, amely maradandó. Legjobb példáim erre a Feneketlen-tónál, a Tűzoltóságon és a Keltetőben tett séták.

Abból kiindulva, hogy a „...gyerekek a közvetlen környezetükkel összhangban lévő rendre és tisztaságra, a természettel (növények, állatok) való harmonikus viszonyra és az emberi helyes viselkedésre...” (10) kapjanak felkészítést, gyakran lépünk ki az óvoda falain túlra. Állandó megfigyelési helyünk a Feneketlen-tó. Növény- és állatvilágával, az ember környezetvédő munkájának megfigyelésével lehetőséget nyújt az évszakonkénti összehasonlításra, gyűjtésre.

Ősszel a lombhullató fákat (szomorúfűz, rezgőnyár, jegenyenyár, platán, nyír, kocsánytalan tölgy, vadgesztenye), és az örökzöldeket (közönséges luc, vörösfenyő, erdei fenyő) figyelhetjük meg. Gyűjtjük magvaikat, terméseiket az élősarokba, barkácsoláshoz, játékokhoz, foglalkozásokhoz.

A cserjék közül a fekete bodza, a húsos som, a galagonya, a kökény, a hóbogyó figyelhető meg. A vízinnövények közül a nád, a békalencse (apró, bojtos) található meg.

A tó környékének madárlakói a tőkésrécék, a galambok (örvös), a feketerigók, a barát-cinegék, háziverebek, vetési varjak. Ezek jellemző tulajdonságait, viselkedésüket minden évszakban megfigyelhetjük. A tőkésréce úszóhártás lábával úgy evez, mint apukám a Balatonnál – mondta Máté. A gácsért és a tojót tollazatának színe alapján azonosítjuk a *Fürkészkönyvek* és a *Búvár zsebkönyvek* sorozat Madarak című kötetének segítségével. Megfigyeljük hogyan rendezgetik, kenegetik tollazatukat. Csőrükkel folyamatosan szűrik a vizet táplálékot keresve. Mulatságos víz alá bukásukat, vagy csatározásaikat megfigyelni.

Ősszel még láthatunk a stégeken horgászó embereket. Ilyenkor szóba kerül felszerelésük elnevezése, a pecabot, a merítőháló, a csalik sokfélesége. Megbeszéljük a halászat és a horgászat közti különbséget.

A tó vizének lakói a mocsári teknősök is. Színükkel beleolvadnak környezetükbe. Látuk, hogy a vízipókok a víz tükrén sűtkéreztek.

A tó széli nádas búvóhely, fészkelőhely a madarak számára. A verebek hangos csiviteléssel ringatóztak a nádszálakon. Megfigyelhető, hogy a szél hogyan hordja virágzatából a magját. Ilyenkor szóba kerülnek gyerekkori sárkányeregetős emlékeim, s mesélek a nádfedeles falusi házról is.

A szomorúfűz ágai alá bebújva elmondjuk *Csanádi Imre: Hajlik a fűzfa* c. versét.

Ősszel még működik a vízforgató berendezés. Búvárok helyezték el azt néhány éve, mert a tó vize bealgásodott. Nem tudott „lélegezni”, pusztultak a halak az oxigénhiány miatt. Az ember tudása, munkája mentette meg a vizet és élővilágát. A víz tehát élet növénynek, állatnak, embernek.

Télen ebben az évben két alkalommal látogattunk el a tóhoz. Első alkalommal a részben befagyott tó körül nézelődtünk. A víz megfagyásának folyamatát mondtam el nekik.

Fa ismerőseink téli álmukat aludták már, az örökzöldek kivételével. Visszaemlékeztünk melyikről milyen magot, termést gyűjtöttünk. A megkopaszodott fák némelyikén néhány madárfészket is jól láttunk, találgattuk mérete, formája alapján, melyik madaré lehet.

Megbeszéltük miért kenegeti tollazatát faggyúmirigyéből a tókésréce. Ilyenkor már az arra sétáló emberek is etetik őket magvakkal, és helytelenül kenyérdarabokkal. Kerestük régi ismerőseinket, a békákat, teknősöket. A gyerekek már tudták, hogy ezek ilyenkor iszapba bújva várják a melegebb idő eljöttét, s a halak életműködése is lelassult.

Az időjárás-jelentések szerint várható, hogy a hideg éjszakákon befagy a tó többi része is. A vízforgatót kiszerezték. A nádas elszáradt már, a verébcsoportok most is ott bújtak meg.

Aztán azokon a területeken, ahol még érintetlen volt a hó, nyomozni kezdtünk. Vajon milyen állatok jártak erre? Azonosítottuk néhány madár lábnyomát. A tó széleinél az úszóhártyás kacsalábnyom és a galamblábnyom volt felfedezhető. Az ismert találóskérdés (hányat lép egy veréb egy évben?) segítségével azonosítottuk és megkülönböztettük a veréb lábnyomot a fekete rigóétól. Találtunk még macska, kutya lábnyomot, és megfejtettük az állatok haladási irányát. Ez a nyomolvasás még napokig kedves játékunk volt az óvoda területén. A gyerekek saját lábnyomaikat is összehasonlították, elemezték és rajzokat is készítettünk a látottakról.

Következő télvégi sétánkon a tó egész feületét jég fedte. Most inkább az ember munkájának nyomát kerestük.

A vastag jégpáncélt helyenként meglékeltek, hogy a tó „lélegezni” tudjon. Látható volt, hogy az ember figyelemmel kíséri a lékek állapotát, mert a régiek mellett folyamatosan újakat vág. Próbáltuk kitalálni, milyen szerszámokat használ eközben.

Sajnos túl jól megfigyelhettük az erre sétáló emberek kulturálatlan viselkedését. A jégbe fagyva ugyanis hallatlan mennyiségű szemetet láttunk: sörös üvegeket, műanyag flakonokat, félpár cipőket, tejeszacskókat. Meg is fogalmazta az egyik kisfiú, hogy ezért beteg a tó, ezért kell bele a vízforgató berendezés. Az emberek nem vigyáznak rá. Megbeszéltük miért veszélyes az ilyen hulladék. Ez nem válik talajjá, mint az almacsutka, ez szemét. Ezután megszámoltuk, hány szemetest helyeztek el a tó körül. Megfogalmazták a negatív élményt, és a víz védelmének fontosságát.

A séta után a közeli játszóteret is meglátogattuk, itt a helyes viselkedés természetesebb a gyerekek számára, a korábbi negatív élmények után.

Amikor második sétánkat tettük, a többnapos enyhe hőmérséklet következtében megindult az olvadás a tóparton. Hazafelé indulva észrevettem, hogy az egyik fa törött ága alatt nedvességfolt van, amelyre folyamatosan cseppen az ágból a nedv. Megálltunk és vártam, hogy a gyerekek is észrevegyék amit én látok. Először csak a törött ágat észlelték. Meg is fogalmazták elítélő véleményüket erről. Végre a csepegés is feltűnt nekik. Együtt kerestük s meg is találtuk a magyarázatot. A többnapos felmelegedés követke-

tében felengedett a fagyott talaj. A növényzet ébredni kezdett. Megindult a táplálékfelvétel, a tápanyagáramlás. Ezt igazolja a csepegés.

A tavaszi tónál, a rügyfakadás gyönyörű látványán túl, az állatok viselkedése nyújtott érdekes élményt.

A tó vizén úszkáló kacsák között jól megfigyelhető a párok kialakulása. A galambok hímjei felborzolt tollazattal, pörögve-forogva udvarolnak a tojónak, ez a násztánc. Itt a fészekrakás ideje.

Az ember munkáját a park rendbetétele kapcsán láthattuk.

A Keltetőben kiscsibék, kacsák, libák kikelését láthattuk. Ennek az eseménynek is az életközelségében rejlik az értéke. Nem mindennapi élmény volt a tojás megrepedését látni. Megfigyeltük az éppen kibújó kiskacsák nedves tollazatát, gyenge, próbálkozó mozdulatait. Az idén vásároltunk is hat kiskacsát, s egy hétig neveltük őket. A gyerekekkel együtt gondoskodtunk naponta a friss fészekaljról, a kukoricadaráról és a pancsolási lehetőségről (öreg gyerekfürdőkád). Örömteli esemény volt a mindennapi kacsausztatás.

Ennek kapcsán kerülhetett szóba, hogy mi is az ösztön az állatoknál. Hisz ezek az apró állatok anya nélkül is tökéletesen végezték „kacsa” dolgukat. Fürdés után kenekedtek, szárítkoztak.

Mindkét esemény akkora élmény volt, hogy a családokban is napokig beszéltek róla.

Úgy érzem, egy-egy ilyen, a valóságos társadalmi és természeti környezetre épített „foglalkozás” értéke felbecsülhetetlen. Hisz a család, a szülői ház egyre kevésbé tudja ilyen élményekben részesíteni a gyerekeket.

A valós természeti és társadalmi környezetben végzett megfigyelések alapján „...a tanulás így hatékonyává válik, mivel motivált és mert megélt, és nem memorizált fogalmakra támaszkodik.” (11)

S ha még a környezet megismerésére nevelés folyamat jellegét is tekintjük – akár az adott tanéven belül –, látnunk kell, hogy az állandó helyszínre való visszatérés, ugyanazoknak az állatoknak és növényeknek a megfigyelése, milyen jelentősen hozzájárul az ismeretek elmélyítéséhez.

A gyerekek érdeklődése így ébren tartható, mert valami érdekesség bizonyosan mind-egyikükben megragadt a természetes környezetben tett sétán. A környezet-ember kapcsolatáról, a természetbarát magatartásról szintén a valóságos környezetben kapnak képet. A szülőktől pedig egy-egy ilyen élmény után gyakran kapunk pozitív visszajelzést. Az élményszerűség mindennél jobban megindítja a gyerekek kommunikációs készségét.

„A tananyag átadhatóságát alapvetően az határozza meg, ami iránt a gyerek érdeklődik, ...nem szűkíthető be oktatási helyzetbe a tanulás.” (12)

Az óvónőnek olyan lehetőségeket kell teremtenie az egyének számára, hogy „...olyan mennyiségű és minőségű információt kapjon a gyerek, ami számára elérhető, megérthető.” (13)

Az idén próbálkoztam először olyan „foglalkozási helyzet” teremtésével, amely az *egyéni bánásmód* jelentőségét igazolta. Az individuum fejlesztését tette lehetővé a környezet megismerésére nevelésben.

A *Nemzeti Múzeum Magyarország állatai* c. kiállítását néztük meg a gyerekekkel 5–6 fős csoportokban. Ilyen kis létszámú gyerekcsoporttal már utazás közben volt lehetőség meghallgatni minden gyerek kérdéseit. Megfigyeltem melyiküket mi érdekli leginkább, ismereteik milyen szintűek. Egész délelőtt közvetlen kapcsolatban maradhattam minden gyerekkel. A jó légkör következtében az érzelmi kötődés köztem és a gyerekek között mindvégig megmaradt. Tudtunk egymásra figyelni. Nyugodt tempóban, sürgetés nélkül, egy-egy „kirakathoz” többször is visszatérve néztük, beszélünk végig a kiállítás anyagát. Családi légkörben, fegyelmezési gondok nélkül, hallatlan mennyiségű ismeretet gyűjtöttek a gyerekek ezeken a napokon Magyarország állatvilágáról. Folyamatosan mondták észrevételeiket, felfedezéseiket az egyes állatfajokról. Én válaszolhattam

kérdéseikre, pontosíthattam ismereteiket. Mindegyikük érdeklődésére figyelni tudtam s erre a későbbi napokban, amikor rajzot (visszajelzést) készítettünk, illetve amikor a témához illő könyveket nézegettük, tovább építhettem.

Az átdolgozott Program szellemében természetesnek tekinthettem, hogy Karcsi a kiállított halakról akart hallani minél többet. Neki a következő napokban kezébe adtam a *Mi mi-csoda* sorozat könyvét és a *Búvár sorozat Halak* című kötetét. Máté a róka és a vad-disznó élete, szokásai felől érdeklődött. Másnap otthonról hozta saját könyveit, én pedig a *366+4 történet a természetről* című könyvből meséltem neki. Panni a denevérektől volt elragadtatva, vele denevérek rajzolása közben folytattuk a beszélgetést. Zsuzsi, a madárkedvelő, a különböző fészekrakási módokat figyelte meg. Ez játékában is megjelent. Neki a *Természet csodái* könyvsorozat madarokról szóló részeit mutattam meg (fazekas madár, füstifecske, flamingó). *Tehát mindenki a saját egyénisége szerint élhette meg ezt az élményt, kényszerítés nélkül, saját érdeklődési körének megfelelően gyarapíthatta ismereteit.*

Erről az újfajta szervezési módról szintén értesültek a családok a gyerekek beszámolóiból. Az anyukák, apukák jó magatartásra biztatták gyerekeiket, hogy a legközelebbi alkalommal őket vigye az óvónéni a múzeumba. Mindvégig tudták, hogy mindegyikük sorra fog kerülni. Csoportom MCD-s tagját is türelemmel, nagy megértéssel kísérhettem egy ilyen (4 fő) kis létszámú csoportban. A kettőnk közötti pozitív viszonynak jelentős további lendületet adott a személyes kapcsolat.

Ilyen létszám mellett a megfelelő magatartást, a múzeumban és a közlekedésben való helyes viselkedést is gyakorolhattuk a gyerekekkel.

Ez idő tájt kezdtem bevezetni délutánonként a *folyamatos felkelést is*. Ez az időszak (kb. 1/4 3-tól 3-ig) igen értékesé vált számunkra a környezet megismerésére nevelés és az egyéni fejlesztés szempontjából. A gyerekek megértették, hogy a tapintatos magatartás előfeltétele a folyamatos felkelésnek, mert alvó társaikat nem zavarhatják. a következő változatos módon próbáltam kihasználni a környezet megismerésére neveléshez ezt az időszakot:

Gyakran nézegettünk könyveket, az éppen aktuális környezeti témához kapcsolódva. Kedvelt könyvünk lett az *Az erdő könyve* (USBORNE Természetbúvár könyvek, NOVOTRÁDE Kiadó, 1990.), melyet minden évszakban forgattunk. Ebből tanultuk meg, mit kell magunkkal vinni egy erdei sétára, hogyan „nyomozhatunk”. Képolvasás útján sajátították el, hogyan vigyáz a „jól nevelt turista” az erdőre.

Megdöbbenve „olvasták” a gyerekek, milyen sok-sok év kell ahhoz, hogy egy füves pusztán erdő fejlődjön. Az erdő állatvilágának lakóiról is igen szemléletesen szól képeivel ez a könyv (pl. a gubacsdarázs viselkedése, a hangyaboly belső felépítése). A napszakok tárgyalásánál az „Éjszakai állatok” című részt nézegettük. Az évszakokhoz készült táblák csodálatos képolvasási lehetőséget adnak az állatok viselkedéséről.

Amikor délelőtt „nyomoztunk” a hóban különböző állatok lábnyomait keresve, délután készítettük el a rajzokat a „nyomozás”-ról. Más alkalommal nagyítót adtam a kezükbe és délután a növényeket (tulipán, orgona, pongyola pitypang, pásztortáska), vagy a csírázást vizsgálhatták.

Amikor a hópihéket vizsgáltuk délelőtt az udvaron nagyítóval, a folyamatos ébredés alatt papírvágással készítettünk változatos mintázatú „hópihéket” faliújságunkra. A karácsonyt megelőző időszakban ezt az időt használtuk fel, saját adventi koszorúnk készítésére. De gyakran játszottunk állat- vagy virágdominóval és az általunk készített társasjátékkal.

Mivel a tanulás-tanítás folyamatát tágabban kell értelmeznünk, a környezet megismerésére nevelés nem szűkíthető le oktatási helyzetekre. Ezt a következő példák is bizonyítják.

A nagyító a nap minden szakában hozzáférhető a gyerekek számára. Vizsgáltuk a pongyola pitypang „ejtőernyős” magvacskáit, az alma magházát, birsalmaszűretkor a birsalma héját fedő „szórt, a ”kukacok” járatát, amely a magházat a külvilággal köti össze. A „kukac” araszoló mozgása a nagyító alatt nagy derűtséget keltett a gyerekek között. Rácsodálkoztunk a hópihék sokféleségére, a dér „felépítésére” a fűszálakon. Megnéztük a befagyott pocsolya tetejéről letört jégtörmeléket. A Nap felé fordítva jól megfigyelhettük a vízbe fagyott szennyeződést, a homokszemcséket, a falevéldarabokat, a talajmaradványt. Ezután megértették, miért nem helyes a jeget, a havat nyalogatni.

Tavasszal a csírázó búzát, babot, kukoricát (termés- vagy magháj felrepedése, gyökéret megjelenése), a rügyeket (levélkezdemény) nézegettük nagyító alatt. Az udvaron nagyító segítségével megcsodáltuk a katicákat és a hangyákat. Egy alkalommal pedig, mikor ködszítálásban sétáltunk, az esőcsepp és a köd apró vízcseppecskéi közötti (nagyító) különbséget fogalmazták meg.

Alkalmi sétáinkon tiszta papírsebkendővel letöröltük a fák leveleit, az óvoda előtt álló autókat, a birsalma héját, a kerítéseket. Ezzel érthetővé vált, miért kell a gyakori kézmosás, és miért mossuk meg a gyümölcsöt.

Az előzőekben felsorolt példák azt igazolják, hogy az ilyen fajta „rácsodálkoztatások” értéke igen nagy. Ezek a szituációk, a természetes környezetbeni helyzetek, az egyszerű eszközök biztosítják, hogy a gyerekek önálló aktivitása fejlődjön. Bizonyítottunk látom azt is, hogy a kis csoportokban végzett megfigyelések, tevékenységek számtalan ismeret átadására adnak alkalmat. A spontán feltett kérdésekből természetes módon jönnek létre a beszélgetések. Az óvónőn múlik, mit tud értékesíteni a szituációkból.

Következő példám arról szól, hogy egy hagyományostól eltérő ötlet alapján tervezett *játék* hogyan szolgálhatja a környezet megismerésére nevelést. Éjszerúsége abban áll, hogy egy szimulációs játékkal próbálkozott az óvónő.

Rendszeresen látogattam a kerületi óvodákban a környezet megismerésére nevelés foglalkozásokat. Ott láttam ezt a továbbfejlesztett Program szellemében tervezett foglalkozást. Megfigyelési szempontjaink a következők voltak:

1. A környezet megismerésére nevelés kapcsolata más nevelési területekkel.

2. Az érzelmi nevelés és a gyerekek megismerésének fontossága, az egyéni bánásmód alkalmazásának érdekében.

3. Egy szimulációs játék bemutatásával való próbálkozás (középső csoportban).

A foglalkozás célja: a gyerekek képzeletének fejlesztése, minél több tapasztalat szerzése a tárgyi környezetből, valamint minél többféle képesség fejlesztése volt. Az óvónő feladata az élmény-nyújtás, a pozitív érzelmi viszony kialakítása a környezettel, próbálkozás egy szimulációs játékkal.

A foglalkozás eszközei: 8–10 nagyméretű hullámpapír doboz, szivárványfesték, ragasztó, ecset, színes papírok, olló, kivágott képek, szalagok, filctollak, magnó, kazetta.

A foglalkozás felépítése:

I. A gyerekek a mesesarokban meghallgatták *Halász Judit Helikoffer* című dalát (1. motiváció). Megbeszéltek az óvónővel, miről szól a dal. Milyen jármű is lehet a helikoffer? Miből lehet? Hol közlekedhet? Vajon hová utazhatnak vele az utasok?

Mi is egy *képzeletbeli* járművet fogunk készíteni ma (2. motiváció).

II. A jármű elkészítése:

1. A dobozok díszítése különböző technikákkal, különböző anyagokkal egyéni elképzelés szerint, kis csoportokban.

2. A képzeletbeli jármű „megalkotására”, a dobozok elhelyezése tetszés szerint, „Használatba vétel”.

III. Játék a „mi helikofferünkkel”.

Utazás szárazon, vízben, víz alatt, levegőben, az úrban, a gyerekek ötletei alapján. (Folyamatos motiválás játék-ötletekkel, és új kiegészítő eszközök készítésével.)

Benyomásaim a látottakkal kapcsolatban:

Az óvónő részéről tudatosan jelen volt szinte az összes foglalkozási ág.

A látott játék szoros kapcsolatot mutatott a vizuális neveléssel. A tevékenykedés során a rajzolást, a festést, a különböző papíryananyagok vágását, ragasztását alkalmazták a gyerekek. Lehetőség nyílt „komponáló” képességük fejlesztésére, hisz a dobozok többszöri ide-oda tologatásával alkották meg járművüket. Ezzel térbeli tájékozódó, rendező képességük is fejlődött.

Gazdagodott képzeletük azáltal, hogy életkoruknak megfelelő, de mégis újszerű élményhez jutottak (szimulációs játék). Igen *sokféle anyaggal* ismerkedhettek a gyerekek, fejlődött eszközhasználatuk is. (Ez már környezet-megismerésre nevelés.)

A nagyszerű témaválasztás, a jó csoportlétkör folyamatos kommunikálásra készítette a gyerekeket. Az óvónőnek lehetősége volt megfigyelni, meghallgatni a gyerekek egyéni elképzeléseit, mondanivalóját a *képzeletbeli* és a *valóságos járművekről* (környezet-megismerésre nevelés). Motiválta őket a téma, felszabadultan közölhették gondolataikat mellettük dolgozó társukkal vagy az óvónővel. Fejlődött párbeszédkészségük. A dobozok díszítése közben ilyen mondatok hangzottak el: „mi vagyunk a festőbrigád”, „mi vagyunk a művészek akik szivárványosra festik a dobozokat”. Az utazás során hangzott el egy kislány szájából, hogy „Északkeletnek tartunk az űrben a Hold és a Nap felé” (környezet-megismerésre nevelés).

Épült a tevékenységbe anyanyelvi játéklehetőség is. Amikor az óvónő azt próbálta megfejtetni, hogy mi is lehet a helikopter, a gyerekek jól megfogalmazták, hogy a helikopter és a koffer összekapcsolása ez a jármű. Elmondták, hogy a koffer egy bőrönd, egy utazótáska, hogy a helikoppernek propellerje van, úgy repül mint a helikopter. Amikor nevet igyekeztek adni a járműnek, felvetődött a törpevonat, a légi villamos, és a tengeri herkyntű elnevezés.

A matematikával való kapcsolatot akkor fedezhettük fel, amikor a gyerekek elhelyezkedtek a dobozokban. Voltak egyszemélyes, kétszemélyes, illetve 4–5 fős baráti társaságok számára alkalmas dobozok (kicsi, közepes, nagy). A magasabb dobozok falára menet közben ablakokat vágtak. A dobozok rakosgatása idején megismertek a térbeliséggel, illetve a helyhatározókkal (mellé, mögé, benne, utána).

A gyerekek a közösségi magatartás szabályait, szokásait gyakorolhatták (társadalmi környezet). A társaskapcsolatok alakulását jól megfigyelhette az óvónő, így az egyéni bánásmód alkalmazására is lehetősége nyílt. A tevékenykedések során mindenkit abban támogathatott, segíthetett, amiben szüksége volt erre. A közösségen belül minden gyerek a valódi énjét mutathatta, sémákba merevítés nélkül alkothatta „művét”. Mivel a foglalkozás egy *játék* volt, sem az óvónő részéről, sem magában a szituációban nem volt kényszerítő erő. Mindvégig igen jó hangulat, nyugodt légkör, pozitív érzelmek kísérték a gyerekek tevékenységét. Egy-egy mozzanatnál (ragasztás) segítették egymást. Az egyéni és a kiscsoportos alkotásokból állt össze a közösség helikoffere.

Ha abból indulok ki, hogy a gyerek alapvető tevékenysége a játék, elmondhatom, hogy ezen a játékdélelőttön mindenki életkorának megfelelően tevékenykedett. A délelőtt célja maga a játék volt. Nem a közlekedés témakör egy foglalkozásának szánta az óvónő. Ennek ellenére a játékban igen sok minden szóba került a *közlekedésről*. Áttekintették a főbb közlekedési helyszíneket szárazon, vízen, levegőben. A környezet megismerésére nevelést a hely, az idő és az eszközök sokfélesége biztosította. Az egyes helyszíneken (festés, ragasztás vagy éppen maga a játék) minden gyerek saját igénye szerint tölthette el az időt. A játékból visszaszaladtak az asztalokhoz zászlót vagy kormánykereket készíteni. Eközben folyamatosan beszélgettek egymással vagy az óvónővel.

Az óvónő tudatosan építette fel a napot, de a gyermekeknek teljes szabadságot adott. A különböző szituációkban rejlő nevelési lehetőségeket kihasználta. Ilyen mondatok

hangzottak el: „mutasd meg Katinak, hogy kell felragasztani”, „fogd meg Pisti dobozát, ne csússzon el”, „erősen kapaszkodjatok, mert felszállunk” stb.

A játék során a gyerekek gyakorolhatták, hogyan igazodjanak el közvetlen környezetükben. A konfliktusokat (átadás, kérés, megosztás) egymás között oldották meg. Alkalmazhatták a különböző viselkedési szokásokat a társaskapcsolatokban. Sokféle eszközt, technikát használtak, s az együttjátszás örömét élhették át.

A szimulációs játék folyamán képzeletük szabadon szárnyalt az utazás során adódott helyzetekben. Felszállás után még látták messziről az óvodát, aztán elhagyták Budapestet és a felhők felett repültek. A csillagok közé, az űrbe is kimerészkedtek. A tenger alatti utazás során pedig egy cápaveszélyt is elhárítottak. Kedves befejezése volt a hosszúra nyúlt játéknak, hogy egy tengerparti szálloda teraszán landoltak a helikopterrel, ahol üdítővel és némi harapnivalóval várták őket.

Összegzés a következtetések és a fejlesztési tennivalók megfogalmazásával

Az átdolgozott Program szellemével való megismerkedés után minden óvónőnek választania, döntenie kell – mennyiben kíván a jövőben eszerint dolgozni. Ki kell választania azokat a célokat a Programból, amelyeket egyéniségéhez közel állónak, megvalósíthatónak tart.

1. Keresnünk kell a számunkra legmegfelelőbb tervezési, naplóvezetési formát. Én a dolgozatomban leírtak szerint folytatom a munkámat a jövőben. Tervemben szerepel képességfejlesztés és egyéni bánásmód rubrika. Ez nevelő-oktató munkám teljes átlátásához szükséges. Ehhez a napló folyamatos megfigyelési rovatába olyan bejegyzéseket kell tennem, amelyek segítik az egyéni bánásmód és a képességfejlesztés irányát, módját meghatározni. Az események leírása közben a gyerekek fejlettségi szintjére utaló gondolatokat kell bejegyezni.

A jövő évre a lakóhelyem által kínált természeti, társadalmi környezetre építhető témajavaslatokat kell összegyűjtenem, a környezet- és természetvédelem szellemében.

Játékgyűjtemény elkészítését is tervezem a környezet-megismerésre neveléshez. A témajavaslatokat folyamatosan kiegészíthetőnek, választhatónak tekintem. Mindenkori tervemet rugalmasan kezelem. Célszerűnek tartom az utólagos dokumentálást (az ütemtervben) az elvégzett feladatokról.

2. A korszerű óvónőnek a tanulás-tanítás folyamatát tágabban kell értelmezni. Mivel a környezet megismerésére nevelés az óvodai nevelés egészében érvényesülő folyamat, fel kell kutatnunk azokat a lehetőségeket, amelyeket a természetes környezetre való tervezés, a játék, a családdal való együttműködés, a kötetlenség, az egyéni bánásmód rejt magában a környezeti neveléshez.

Fontos teendőnk, hogy még jobban nyissunk a szülői ház felé. Újfajta próbálkozásainkat folytatni kell, két okból is. Egyrészt, hogy a szülők minél előbb visszanyerjék kompetenciájukat saját gyermekük nevelésében. Másrészt az óvónői munka presztízsét is ezzel szeretném visszaszerezni. De legfőképpen a *játék, a játszó gyerek presztízsét szeretném visszaállítani.*

Ebben a szellemben fel kell kutatni, milyen rendezvényekbe vonhatók be a szülők. Az idén próbálkoztunk először a „Madarak és fák napja”, valamint a gyereknapi megünnepléssel egy-egy játékdélelőtt illetve -délután keretein belül, ahová a szülőket is meghívtuk.

Mivel óvodánk tantestülete elhatározta, hogy belépünk a természetbarát óvodák sorába, az új Program szellemében el kell készítenünk éves munkatervünket. Ennek előfeltétele a környezetünkben lévő lehetőségek feltérképezése. Az egyes csoportok is ehhez igazodva alkotják meg éves tervüket.

TÉL	GONDOZÁS	JÁTÉK	
Nov. Dec. Jan. Febr.	A kialakult szokásrendszer készséggé fejlesztése. Ruhadarabjaikat az időjárásnak megfelelően használják. Tartsák rendben az öltözőszekrényüket. Fürdőszoba-használatkor a higiénés követelményeket tartsák be. Önkiszolgálás, választott helyre ülhetnek, szabad naposválasztás. Kulturált étkezés. Gyakori séták, kirándulások. Folyamatos ébredés. A befejezett játék után tegyék helyére a játékokat vagy adják át társuknak.	<i>Feladat:</i> a gyerekek játékötleteinek minél tágabb teret adni. Eszközökkel segíteni a játékötletek továbbfejlesztését. Minél több foglalkozási ágat átölelő játékötletek gyűjtése. „Viszonylagos rend” betartása. Szabálytartás. Segítségnyújtás, kérés, átadás. Egymás játékötleteinek eloadása. Rombolásmertesség. Hozzanak döntéseket játék közben. A terem berendezési tárgyainak helyét mindaddig változtathatják, míg balesetveszélyt nem okoznak.	
TÉMA	A téli időjárás elemeinek megfigyeltetése, összehasonlítása az ősszel. Az átmenet megfigyeltetése. Öltözködésünk változása. Az emberek életében való változások. Növények, állatok életének változása, alkalmazkodásuk. Napszakok, nappalok, éjszakák. Gyógyteafőzés, vitaminaláta, betegségmegelőzés.	<i>Javaslatok:</i> „Mikulás”, saláta, mézes sütemény készítése. Gyufás csiki-csuki. Pizsama bál. Hó esetén: hógolyózás, csúszkálás. „Beöltözünk”, „ki kicsoda”. Hagyományos farsangi vetélkedők. Nagy dobozok térbeli alkalmazása: „helikopter”, „cifra ország”. Szimulációs játék: beteg lettem. Lakótelep: repülőtér, vasúthálózat, alagút, híd. Barkácsolás: egyszerű játékeszközök, bábok.	
SZERVEZÉS	Kötetlen foglalkoztatási forma, séta, kirándulás		
EGYÉNI BÁNÁSMÓD	Kiemelt feladatok: lányok WC-papírhasználatát igényükké tenni (X, X, Z). Kézmosás figyelmeztetés nélkül. Fiúk WC-használatának pontosítása. Öltözőszekrények rendje. Fürdőszoba rendje. Helyes fogmosás. Helyes étkezési szokások. Folyamatos ébredésnél, alkalmazkodásuk fejlesztése. Saját külsejük rendezettségére iránti igény fejlesztése.	A társ ötleteinek elfogadása. A másik játékának, építményének tiszteletben tartása. Önálló játék. Erőfeszítés, problémamegoldás. Szabálytartás. Új játékok felfedeztetése.	
	KÖRNY. MEGISM. NEVELÉS	ANYANYELV	IRODALOM
Érzelmi alapozás, motiváció	Közvetlen élményszerzés, egyéni tapasztalatgyűjtés. Séták, kirándulások, otthonról hozott élmények. Képek keresése, nagyítóhasználat és könyvek.	Hangulattestő szavak alkalmazása. Erkölcsi nevelés lehetőségei a mesékben. Találós kérdések (JBN, óvodások könyve, Ünnepsoroló). Nyelvtorna (JBN, Mondd ki szépen). Szólánc, kérdés-felelet, önálló mesélés, mit visz a kishajó.	Az erdő könyve, Csodaország, Gyermekenciklopédia, Vidám mesék, 366 és 4 történet a természetről, Csillagszórós karácsony, Tapsi Matyi a jégen, Téliapó levele stb. G. E. Megjött a Téliapó, N. N. A. Hóesésben, Szalai B. Újévi kívánság, W. S. Száncengő stb.
TÉMA	1. Az időjárás elemeinek megf. öltözködés. 2. „Kirákatnézőben” 3. Term.-i, társ.-i környezetbeni változások. 4. Közlekedés télen. 5. Hová lettek az állatok? 6. Madarak élete, madáretetés. 7. A téli csapadék szennyezettsége. 8. Az időjárás „képződményei”.	Szókincsbővítés: hóvihar, szállingózik, ködszítálás, ködlámpa, hókotró gép, hómunkás, útviszony, téli álom, odú, barlang, föld alatti járat, átalussza, dér, jégvirág, áttetsző, lucskos hótakaró stb. A mindenkori témának megfelelően keresem a szókincsbővítésre alkalmas szavakat.	A választott témának legjobban megfelelő versek, mesék gyűjtése. Mese a süniről, aki nem ismerte a havat, Kippkopp karácsonya, Kányádi S. Rigók stb. Az éppen megjelenő folyóiratok figyelemmel kísérése (Buci Maci, Dörmögő Dömötör stb.)
SZERVEZÉS	Kötetlen foglalkoztatási forma a nap során, ismétlődő foglalkozások az érdeklődésnek megfelelően.		
EGYÉNI BÁNÁSMÓD	Értelemszerűen ahhoz a foglalkozási ághoz írom egy-egy gyerek nevét, ahol fejleszteni valót látok, a részterület pontos megjelölésével.		
KÉPESSÉG- FEJLESZTÉS	A játékoság keretein belül, a feladatok erőfeszítést igényelnek. Önálló gondolatok érvényesítése, önálló feladatmegoldás. A szándékos figyelem fejlesztése önálló megfigyelések végzése. A jelenségek érzékelése változásokban. Egyéni élmények, önálló elmesélése. Együttműködőkészség fejlesztése. Emlékezet, gondolkodás, analízis, szintézis fejlesztése.		

MUNKA

HAGYOMÁNY

A saját és a közösség számára végzett munka. A munka és a játék kölcsönhatása, technikák megismertetése, részfeladatok vállalása (felseprés, személtapát haszn., törölgetés, állatgondozás). Munkafajták: naposság, növény-, állatgondozás, fürdőszoba, öltöző, csoportszoba, udvar tisztán tartása. Állandó felelősök nincsenek, de igyekszünk mindenkinek megfelelő feladatot találni. Ünnepek előtt takarítás, rendezés, díszítés. Célszerű teremrendezés a különféle alkalmakkor.

A csoportban kialakult hagyományok: születésnapok, névnapok megünneplése. Ösztönözzük a baráti kapcsolatokat, személyes ajándék készítése. Otthoni élményekről beszámolóok. Érzelmek erősítése, örömszerzés, várakozás, tervezgetés.

Eszközök előkészítése, tisztítása, elrakodása.
„Karácsonyi nagytakarítás.” A csoportszoba rendezése.

Mikulás, karácsony, farsang, névnapok, születésnapok, tél-elűzése.

Kényelmes, lusta gyerekek bevonása a munka jellegű feladatok elvégzésébe.
Megbízások adása.
Önmaga körül adódó „munka” elvégzése pontosan.

MATEMATIKA

ZENEI NEVELÉS

VIZUÁLIS NEVELÉS

TESTNEVELÉS

Témakörök: hosszú-rövid, kicsi-nagy. Síkmértani formák (kör, négyszög, háromszög). Felületek (sík, homorú, domború). Számlálás (8-as körben). Mennyi van benne? (több, kevesebb). Összesen. Közel-távol, gyorsan-lassan. Hányadik a sorban? Csoportosítás. Előtt, mögött, mellett, alatt. Az idő (hány nap egy hét). Ma, tegnap, holnap (van, volt, lesz). Úrtartalom. Tükör-tükörkép. Térbeli formák. Irányok (jobb-bal). Párosítás. Stb.

Énekek: Csend-csend, Pattanj pajtás, Télapó itt van, Hull a pelyhes, Suttog a fenyves, Egy kis malac, Kicsi vagyok én, Kiskarácsony, nagykarácsony, Jaj, de pompás fa, Pörccs pogácsa, Itt a farsang. Mondókák: Lementem a pincébe, Erre kakas, Itt a köcsög, Egyedem-begyedem, Cicuska, macuska. Kórijátékok: Komátalat hoztam, Járom az új váramat, Hopp mókuska, Most viszik, Zöld paradicsom. Zenehallgatás: Állatok farsangja, A csitári hegyek alatt, Csendes éj. Stb.

Változatos anyagokkal dolgozunk. Viszonylag nagy darabok alkalmazása. Kötés, csomózás. Agyagzás: állatok nyomai, kezünk, lábunk nyoma. Meseillusztráció, kedvec mesefigirám. Ajándékkészítés, díszek készítése az ünnepekre. Kiegészítők, kellékek játékhöz és a farsangra. Képeskönyv-készítés. Színkeverés, bábok, álarcok készítése. Papírtépés, madár, eleség, etető. Gyufásdobozból csiki-csuki, macska, egér, zsiráf. Karácsonyfadíszek hajtogatással. Süteménykészítés. Képeslapok. Fejezd be! Sordísz, terüldísz krumpli-nyomdával.

Kötött foglalkozás kidolgozott terv szerint, heti bontásban. Tartásjavító és izomerősítő gyakorlatok. (Czezon Lászlóné összeállításából.) Mozgásos játékok tanítása az egész napos játék során

Alapfogalmak tisztázása. Értelmi képesség, logikus gondolkodás, problémamegoldó képesség, ítéletképesség-fejlesztés. Azonosítás, megkülönböztetés, összefüggések felismerése. Önfegyelem fejlesztése.

Tisztán éneklés, hangsúly, hangerő, tempó, ritmus. Dalfelismerés, ritmusfelismerés. Egyszerű tánclepek, játékos mozgások esztétikus végzése.

Rajzkészségfejlesztés. Térkitöltés, arányok háttér, képalkotáskomponáló-készség. Fantázia, széppérezék. Konstruálás. Változatos eszközök használata, anyagokkal ismerkedés (textília, hullámpapír).

Fegyelem, bátorság, szabálytudat, szabálytűrés, félelem leküzdése.

A jövő tanévet óvodánk névválasztó ünnepségével kezdjük. Környezetismereti faliújságot hozunk létre, hogy az aktuális programokról a szülőket is tájékoztassuk. Hanganyagokat, videofilmeket kell beszerezni a természetvédelem témákhoz, a szülői alaptávként, illetve a pályázati úton kapott anyagi támogatás segítségével.

Szeretnénk megpróbálni könyvek terjesztését, ajánlását az óvodában. A szülők segítségét kérni fogjuk az általunk eltervezett környezetismereti játékok elkészítéséhez is (pl. puzzle, társasjátékok, kártya, dominó).

Fel kell mérnünk, s meg kell terveznünk meglévő eszközeink szélesebb körű kihasználását Skumát Lászlóné: A rádiótól a számítógépig c. cikke szerint (Óvodai Nevelés, 1991/2). Keresnünk kell óvodánkban a csoportok közötti szélesebb körű együttműködés lehetőségét is.

Jövőbeni feladatunk a gyerekközpontú gondolkodás elsajátítása kell legyen, s ez az érzelmi megközelítés útján lesz lehetséges.

Ha Gárdonyi Géza szép gondolata – „A gyermekeket nemcsak a kenyér, hanem a szeretet is élteti” – vezérel bennünket további munkánkban, ha figyelembe vesszük a gyerekektől kapott információkat; meghallgatjuk véleményeiket, figyelünk érzelmeikre, építünk belső kíváncsiságukra – és ehhez igazítjuk pedagógiai munkánkat –, rájövünk, hogy a környezet megismerésére nevelés nem napirendi tevékenység, hanem a minden pillanatban való *rácsodálkoztatás*.

„Egy légy zümmög az ablaküvegen – a gyerek úgy tud rácsodálkozni erre a számunkra semmitmondó történésre, olyan kíváncsian fogadja be, ahogyan csak az ámul el, aki még nem ismer sablont és konvenciót.” (Mérei F.–Binét Á.: Gyermeklélektan)

JEGYZET

- (1) *Pereszlényi Éva*: A korszerű óvónő. Óvodai Nevelés, 1988/2.
- (2) Az Óvodai Nevelés Programja, OPI, 1989. 208. p.
- (3) A környezet- és természetvédelmi nevelés tartalmi alapjai és pedagógiai módszerei, OPI, 1983. 107. p.
- (4) *Komlósi Sándor*. Konceptió a pedagógus és a szülő együttműködésére. BTF, 1991. 6. p.
- (5) Az óvodai nevelés programja, OPI, 1989., 76. p.
- (6) Az óvodai nevelés programja, OPI, 1989., 76. p.
- (7) *Pereszlényi Éva*: Új nevelési program az óvodában. Tanító, 1990. nov. 11., 14. p.
- (8) *Pereszlényi Éva*: Mi az új az óvodai nevelési programban? Óvodai Nevelés, 1990., 2. szám, 45. p.
- (9) *Pereszlényi Éva*: Mi az új az óvodai nevelési programban? Óvodai Nevelés, 1990., 2. szám, 45. p.
- (10) *Ballangó Józsefné*: Freinet-vel könnyebb (Szöveggyűjtemény), Esztergom, TF, 1990., 10. p.
- (11) *Ballangó Jánosné*: Freinet-vel könnyebb (Szöveggyűjtemény), Esztergomi TF, 1990., 10. p.
- (12) *Húvös Éva*: „Ő” motivál engem? (Jegyzet) Zsámbék TF, 1989., 84. p.
- (13) *Húvös Éva*: „Ő” motivál engem? (Jegyzet) Zsámbék TF, 1989., 84. p.